

Бул тизмек – артыкчылыктуу максаттардын болжолдуу тизмеси гана болгонун түшүнүш керек. Ошондой эле бул максаттар коомдогу түрдүү топтор үчүн ар башка болушу да мүмкүн. Ошондуктан ар бир максат дыкат чечмелөөнү жана негиздемени талап кылат. Ал болсо көйгөйгө, потенциалга мыкты анализди жана тийгизген таасирине дыкат божомол жүргүзүүнү талап кылууда. Мындан тышкары аймактык өнүгүүнүн принциптерин да аныктап алуу маанилүү маселе. Болгарияда бул принциптерди регионалдык өнүгүү жөнүндө атайын мыйзам белгилейт:

- башкаруунун бардык деңгээлдеринде пландоонун жана программалоонун бирдиктүү ыкмалары жана усулдары;
- ресурстарды бир жерге топтоштуруу;
- жеке булактар жана эл аралык финансылык мекемелер тарабынан өнүгүүгө мамлекет тарабынан жасалган инвестицияларды кошо каржылоо;
- пландоо, программалоо, ресурстарды берүү, жүзөгө ашыруу, мониторинг жана баалоо жаатындагы компетенттүү органдардын ишин ведомство аралык координациялоо;
- эл аралык, улуттук, аймактык жана жергиликтүү деңгээлдерде саясатты иштеп чыгуу боюнча башка саясатчылар, аспаптар жана иш-аракеттер менен макулдашуу;
- пландоо, программалоо, каржылоо, мониторинг жана баалоо жаатындагы бардык деңгээлдерде өнөктөштүк, ачыктык жана айкындуулук.

Жогоруда айтылгандардан улам “регион” түшүнүгүн аныктоодо регионду түзүүнүн критерийлери иштелип чыгышы керек. Кыргыз Республикасына карата алганда гипотезалык жактан караганда критерийлерди түзүүнүн төмөнкүдөй принцибин сунуштаса болот:

- өнүктүрүү борборун түзүү үчүн экономикалык потенциалдын болгону же тескерисинче, окшош (бир типтүү) коркунучтардын топтомун жараткан экономикалык потенциалдын жоктугу;
- ички регионалдык теңдештирүү, кызмат көрсөтүүлөрдү жана башкаруу органдарынын функцияларын каржылоо же тескерисинче, ички регионалдык теңдештирүү, кызмат көрсөтүүлөрдү жана башкаруу органдарынын функцияларын каржылоо үчүн бюджеттин камсыздалгандыгына жетүү перспективаларынын ачык эместиги.

Бир өлкөнүн ичинде региондор түрдүү болоору түшүнүктүү – айрым аймактар чоң потенциалга ээ болуп, локомотив же өнүгүү процессинде өсүшкө түрткү болот. Башкалары дайыма жардамга муктаж болот. Дээрлик бардык өлкөлөрдө регионалдык өнүгүүнүн саясаты мына ушул түшүнүккө негизделген. Себеби ал гуманизмдин табигый абалына жана идеяларына жооп берет. Бирок күчтүүлөргө жана жардамга муктаждарга бөлүү маселеси ар башкача болушу ыктымал. Ошентсе да бардык

жерде аларды иш жүзүндөгү маалыматтарга негизделген, объективдүү кылууга умтулушат. Мисалы, Болгарияда регионалдык өнүгүү жөнүндө мыйзамдын 6-беренеси колдоого муктаж болгон регионду аныктоо үчүн төмөнкүдөй критерийлерди карап чыгууну сунуштайт:

- бир жашоочуга сатуудан түшкөн таза пайда акыркы үч жылда өлкө боюнча 70 пайыздан төмөн;
- орточо айлык акынын деңгээли акыркы үч жылда ортодон төмөн;
- жумушсуздуктун орточо деңгээли акыркы үч жылда өлкө боюнча 105 пайыздан ашат;
- акыркы үч жылда өлкө боюнча кары адамдардын коэффициенти орточо 120 пайызын түзөт;
- калктын жыштыгы бир чарчы километрге 70 адамдан кем эмес;
- калктуу конуштардын 30 пайыздан ашыгында ички жолдорго же муниципалитеттин борбордук айылдарында асфальт төшөлгөн эмес;
- калктуу конуштардын 30 пайызында канализациялык түйүндөр жок;
- конуштардын 30 пайыздан ашыгы өлкө үчүн стандарт катары кабыл алынган сапатка туура келбеген суу ичет.

Кыргыз Республикасы өзү үчүн критерийлердин топтомун тандай алмак (бирок Болгарияныкы ойлонуп көрүүгө татыктуудай болуп турат). Муну менен мамлекет тарабынан максаттуу колдоо талап кылынып жаткан региондор аныкталмак. Колдоонун максаттары конкреттүү болуп, регион өлкө боюнча орточо деңгээлден артта калып жаткан көрсөткүчтөрдөн көз каранды болот. Мисалы, эгерде региондо бардык көрсөткүчтөр туура болуп, бирок канализация жетишпей жатса, анда аны түзүү үчүн колдоо көрсөтүлмөк. Эгерде региондо жумушсуздук маселеси курч турса, анда жумуш орундарын түзүү үчүн колдоо көрсөтүү зарыл. Башкача айтканда, түрдүү региондордо өнүгүү максаттары жана колдоо да ар башкача болот.

Башкаруунун үч негизги функцияларына – коопсуздукка, кайта өндүрүүгө жана өнүктүрүүгө жараша Кыргыз Республикасында региондордун бир нече тибин калыптандырса болот: экономикалык локомотив регион, өзгөчө көңүл бурулчу экономикалык регион, социалдык өнүгүү региону жана социалдык кайта өндүрүү региону.

Мейкиндикти пландоо болмоюнча регионалдык өнүгүү да мүмкүн болбойт

Саясатчылар пландаган бардык өзгөрүүлөр конкреттүү жерге байланганда гана жарандар аларды көрүп, сезе алышат. Бала бакча жана өндүрүш ишканасы биринчи кезекте конкреттүү муниципалитеттин жашоочуларына таасирин тийгизет. Аларды пландоо жана жайгаштыруу түрдүү географиялык, геологиялык, жаратылыш, социалдык, экономика-